

نگارنده این وقایع شادروان
دکتر حسین خان کحال یکی از
مشروطه خواهان مجاهد و صدیق
واهمیت این یادداشتها از آنجاست
که وی واقعه هر روز از این انقلاب
عظیم را ، با شیوه‌ای خلاصه و ساده و بی حشو و زائد،
بهمانگونه که دیده یا شنیده ، در تقویمی چاپی، بخط ریزنوشته
است . بنابراین از لحاظ جریان پیاپی روزانه اتفاقات و تاریخ
صحیح وقوع آنها جای هیچگونه شك و تردد نیست و میتواند
وقایع نگاران و تاریخ نویسان را سند و حجت باشد .

سقوط تهران و فرار محمدعلیشاه

یکشنبه اول جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۲ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۲۰ ژوئن
۱۹۰۹ میلادی

بختیاریها وارد قم شدند دولت متوسل بسفارتها شد از طرف سفارت روس و
انگلیس دونفر ناصح بقم فرستاده شد که حاجی علیقلی خان را از آمدن بطهران منصرف
نمایند و حرف علی قلی خان این است که اطرافیان شاه نمیگذارند که شاه از مطالب
رعیت مطلع باشد و شاه را اغوای بحركات ناهنجار مینمایند برای رساندن مطالب ملیه
بشاه بطهران میآیم و يك عده سوار جهت حفظ خود همراه میآورم و تمام اقدامات
خودش را بحکم جناب آخوند ملا محمد کاظم راجع مینماید .

* دکتر حسین کحال سردودمان خانواده کحال زاده و آهنگین در تاریخ ۱۶ شوال ۱۲۸۷ قمری در
تهران، محله پامنار کوچه قائم مقام متولد شد، پدرش محمد اسمعیل خان میرنج معروف به (صدیف) رئیس
گارد محافظ شاهزاده کامران میرزا نایب السلطنه و جدش آقا محمد کریم پیشخدمت محمدشاه و حاکم
شاهرود و بسطام و جداعلایش آقا اسمعیل خزانهدار فتعلی شاه (معروف به آقا اسمعیل جواهرخان است)
که در صف سلام فتحعلی شاه در طالار نگارستان پائین پای شاه کاسه جواهرشان در دست دارد . کپیة این
تصویر در عمارت وزارت خارجه سابق موجود بود که الحال قطعاً در انبار آنجاست.

دکتر حسین کحال در کلاس طب در مدرسه دارالفنون با اتفاق چند نفر افراد خانواده‌های معروف و سرشناس
که عکس آنها موجود است بتحصیل طب پرداخت و پس از پایان تحصیل و کسب اجازه طبابت در همان
کوچه قائم مقام واقع در بازار پامنار مطب باز کرد و بمعالجه پرداخت و بعد از چندسال طبابت برای
تکمیل اطلاعات در تاریخ دوشنبه چهارم جمادی الثانی ۱۳۱۹ قمری مطابق دوم سنبله (شهریور) ۱۲۸۰ شمسی
به پترزبورگ و مسکو رفت و پس از یکسال و نیم مطالعه و کار در مریشخانه دولتی مسکو در تاریخ اول ذیحجه

←

چهارشنبه ۴ جمادی‌الثانی ۱۳۲۷ = ۵ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۲۳ ژوئن ۱۹۰۹ میلادی

رجال و ارکان از قبیل عین‌الدوله و غیره میانه ملت و شاه افتاده که کار را اصلاح کنند ولی شاه باز مستبدانه جواب می‌دهد. وزراء مسئول استعفا دادند و بادارات نرفتند غیر از سعدالدوله. مجاهدین قزوین بسمت طهران آمدند.

شنبه ۷ جمادی‌الثانی ۱۳۲۷ = ۸ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۲۶ ژوئن ۱۹۰۹ میلادی
اغلب رجال و امراء حتی عین‌الدوله و نیرالدوله و غیره مکرراً پیش شاه رفتند جهت اصلاح بهیچوجه مفید نشده و جداً درمقام جنگ و جدل است و دور خودش را سنگر بسته شاه بتمام قاطرچیها و اوباش محله‌ها تفنگ سه‌تیر داده و روزانه دوقران پول می‌دهد و عساکر جدید درمیدان توپخانه جمع شده میدان‌داری میکنند و الحال تمام بازارهای بزرگ بسته و اغلب دکاکین محله‌ها نیز بسته شده و بهیچوجه آثار شورش درطهرانها ظاهر نیست.

یکشنبه ۸ جمادی‌الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۹ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۲۷ ژوئن ۱۹۰۹ میلادی

رکن‌الدوله در مشهد مستبدانه رفتار کرده و بشهر و انجمن توپ بسته و ملت مقاومت نموده و حال آنکه روسها باطناً همراهی میکردند باز ناچار بسفارت‌بستی شد.

۱۳۲۰ قمری مطابق ۱۵ حوت (اسفندماه) ۱۳۸۱ شمسی بطهران بازگشت و درخیابان پست‌خانه قدیم (اکباتان) مطبی جدید افتتاح کرد و تا آخر عمر بهطبابت مشغول بود.

ایشان در سال ۱۳۲۹ قمری روزنامه (استقلال ایران) را انتشار دادند صاحب امتیاز روزنامه آقای استعان‌الملک بود.

دکتر حسین کحال بمرض قلبی دچار بود و باوجود پرهیز کامل از دخانیات و الکل درسن ۴۴ سالگی در روز چهارشنبه ۵ ذی‌حجه ۱۳۳۱ مطابق ۲۰ آبان ۱۲۹۲ برحمت ایزدی پیوست. بهترین یادگار مرحوم دکتر حسین کحال یادداشت‌های روزانه اوست. مدت ۱۵ سال تمام وقایع مهم دوران انقلاب مشروطه را در حاشیه تقویم نوشته است و اینک بهمت آقای ابوالقاسم کحالزاده قاضی عالی‌مقام دادگستری و مدیر کلاسابق اداره تبلیغات و انتشارات، پسر بزرگ آن مرحوم، خارج نویسی شده و بمرور منتشر خواهدشد.

دکتر حسین کحالزاده یکی از مشروطه‌طلبان معروف و باجمعی از رجال مشروطه طلب همگام و فوق‌العاده مورد احترام دوستان خود بوده است. عکسی با یکدسته از دوستان بسیار نزدیک خود دارد که همگی زیر آنرا امضاء کرده‌اند. اسامی آنان بشرح زیر است.

۱- حاجی سید نصرالله تقوی - ۲- حکیم‌الملک - ۳- کمال‌الملک - ۴- دبیرالملک - ۵- عز‌الملک اردلان - ۶- ذکاء‌الملک - ۷- میرزا ابوالحسن‌خان فروغی - ۸- میرزا عباس قلی‌خان قریب - ۹- میرزا همایون‌خان سیاح - ۱۰- شیخ‌ابراهیم زنجانی - ۱۱- دکتر حسین کحال - ۱۲- ارباب کیتخرو شاهرخ مرحوم دکتر حسین کحال مدتی رئیس بهداری بلدیة طهران بوده و از تاریخ ۲۶ صفر ۱۳۲۹ قمری مطابق ۱۷ حوت (اسفند) ۱۲۸۹ شمسی در زمان نیابت سلطنت میرزا ابوالقاسم خان قرقرلو ناصرالملک و وزارت نظام‌الدین خان غفاری مهندس الممالک بریاست کل اوقاف ایران منصوب شد و تا آخر عمر یعنی ذیحجه ۱۳۳۱ قمری مطابق آبان ماه ۱۲۹۲ شمسی این سمت را داشت.

چهارشنبه ۱۱ جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۱۲ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۳۰ ژوئن ۱۹۰۹ میلادی

مجاهدین قزوین وارد ینگه امام شدند و اختلاف میان قزاقها شده تا بعد چه شود.

پنجشنبه ۱۲ جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۱۳ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۱ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی

دکاکین بازارهای بزرگ طهران را بستند بهانه توپ بستن مشهد ولی باطناً همراهی به مجاهدین است.

جمعه ۱۳ جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۱۴ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۲ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی

بزحمتهای زیاد امراء شاه را راضی کردند که شش نفر مصلح پیش سپهدار و حاجی علی قلی خان بفرستند ولی میدانند باز شاه خدعه میکند.

یکشنبه ۱۵ جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۱۶ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۴ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی

مجاهدین قزوین فسخ کرج را کرده صبح یکشنبه وارد شاه آباد شدند مجدداً کمک بار دو رسید مجاهدین عقب نشستند عجلتاً سنگر و پل کرج به تصرف مجاهدین است (فتح کرج بسیار اسباب حیرت شده که چندماه است پل در تصرف قزاقها و دو صاحب منصب روسی بوده و در کمال سهولت بدون خونریزی مجاهدین متصرف شدند) شاید از روی حکمتی باشد.

دوشنبه ۱۶ جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۱۷ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۵ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی

سفارت روس سیر کولری (متحدالمالی) بسفارتخانهها داده که قشونی برای حفظ اتباع خودشان تا قزوین وارد میکنند و مراعات بیطرفی را مرعی میدارند. صدرالعلماء پرتست (اعتراض) مبنی بر تهدید بدولت روس کرده که قشون وارد نکند و بیطرف باشد. آمدن علاءالدوله از فرنگستان بطهران.

چهارشنبه ۱۸ جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۱۹ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۷ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی

اتباع صنیع حضرت (سالار حضرت) باتفنگهای سه تیر وارد مجلس شده قدری خودنمایی کرده و اسباب وحشت تماشاچیهای بیطرف شده و بعد بهیئت اجتماع خارج شدند گفتند میروند پشت دروازه‌های باغشاه و قزوین و غار و غیره کشیک بکشند چونکه شبها دروازه‌ها را بسته و توپ میگذارند از ترس هجوم مجاهدین و درهای توپخانه رانیز میبندند دولت احتیاطهای زیادی دارد تا بعد چه شود.

پنجشنبه ۱۹ جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۲۰ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۸ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی

خبر مجروح شدن حاج موسی خان میرپنج برادر بزرگ حکیم‌الملک بپهران رسید که پایش گلوله خورده است .

جمعه ۲۰ جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۲۱ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۹ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی

اتباع صنیع حضرت مجلس را سنگر کردند و جواد آقا یکنفر تماشاچی را بقتل رساند .

شنبه ۲۱ جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۲۲ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۱۰ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی

درمیان فرنگیها و مستبدین اشتهار تام و تمامی دارد که قشون روس با توپخانه وارد قزوین شده است و از این حرف نتیجه خوبی برای مستبدین بدست آمده اغلب مجاهدین قزوین و غیره و کارکنان طهران مایوس شده دیگر اقدامی مجدانه ندارند و دولت ملت را تمام شده میدانند تا بعدها چه شود .

همان روز مجاهدین اردوی دولت را از شاه‌آباد عقب‌نشانند دولت دروازه‌ها و مجلس و قراولخانه‌ها را سنگر نموده است.

سه‌شنبه ۲۴ جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۲۵ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۱۳ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی

مجاهدین قبل از دسته وارد طهران شده تا قبل از ظهر غیر از توپخانه و قزاقخانه تمام نقاط شهر را تصرف کردند.

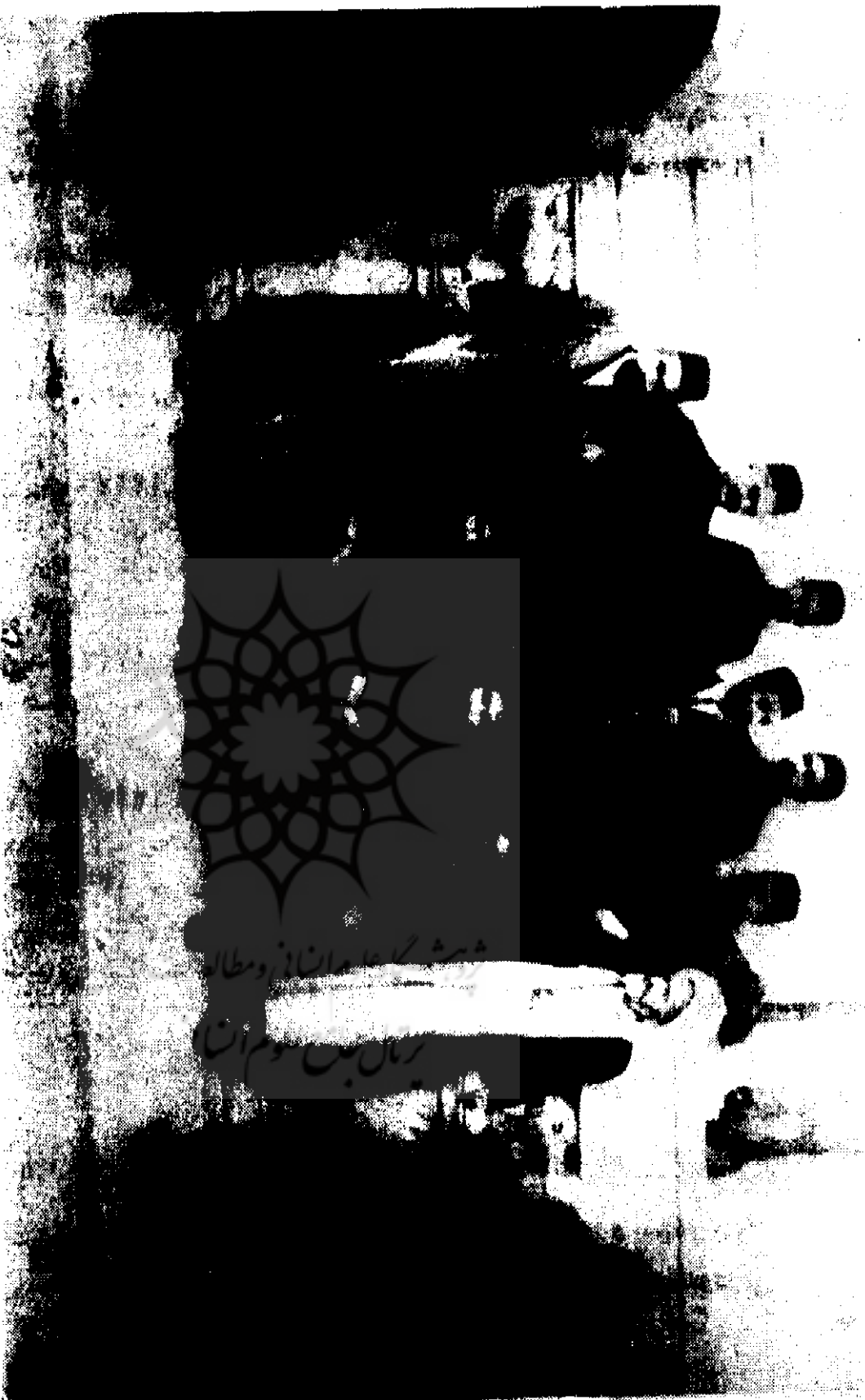
چهارشنبه ۲۵ جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۲۶ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۱۴ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی

بریکاد قزاق تسلیم شد .

پنجشنبه ۲۶ جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۲۷ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۱۵ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی

از بعد از انتشار ورود قشون روس مجاهدین دل‌سرد شده جمعی مراجعت و بعضی سست شدند ولی از طهران نگذاشتند بکلی متفرق شوند و بهمینه جهت روز ورود مجاهدین بشهر بیش از هزار نفر مجاهد و بختیاری نبودند و تا عصر قریب بانصد نفر از طهران مجاهد اضافه شد و روز پنجشنبه ۲۶ که دولت حملات سخت کرد خیلی اسباب وحشت شده بود چونکه از دور تادور شهر قشون آمده بود ولی رعبا از مجاهدین کار کرد و شاه بد اخلاق تسلیم شد.

همان روز محمدعلی شاه از سلطنت‌آباد رسماً به‌سپهدار اطلاع داد تیراندازی از طرفین موقوف قرار داده شود.

نشسته از راست بچیه : کمال الملک — حکیم الملک — حاج سیدنصر الله تقوی —
 ذکاء الملک — دبیر الملک . استاد ادهاز راست بچیه: شیخ ابراهیم زنجانی — همايون خان
 سیاح — دکتر حسین خان کحال — عباسقلی خان قریب — ابو الحسن خان فروغی — ارباب
 کیخسرو و شاهرخ — عز الملک کر دستانی .

جمعه ۲۷ جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۲۸ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۱۶ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی

شاه با جمعی از خاصان خود فراراً بسفارت روس ملتجی شد و قبول نمودند .

شنبه ۲۸ جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۲۹ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۱۷ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی

اعلان عزل محمدعلی شاه و نصب سلطان احمدشاه منتشر شد .

یکشنبه ۲۹ جمادی الثانی ۱۳۲۷ قمری = ۳۰ سرطان ۱۲۸۸ شمسی = ۱۸ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی

عضدالمک سلطان احمدشاه را به سلطنت آباد برده و لایحه سلطنت را باو دادند و عضدالمک نایب السلطنه شد .

دوشنبه اول رجب ۱۳۲۷ = اول اسد (مرداد ماه) ۱۲۸۸ = ۱۹ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی
سپهدار و سایر روسای مجاهدین بعمارت سلطنتی ارگ رفته مشغول رتق و فتق امورات شدند و اغلب سربازهای سیلاخوری پناهنده بسفارتها شده بتوسط آنها بمجلس میآیند و اظهار اطاعت مینمایند .

سهشنبه ۲ رجب ۱۳۲۷ = ۲ اسد ۱۲۸۸ = ۲۰ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی
سلطان احمدشاه رارسماً باسوارهای بختیاری و مجاهدین وارد طهران نموده شلیک توپ کردند .

چهارشنبه ۳ رجب ۱۳۲۷ قمری = ۳ اسد ۱۲۸۸ شمسی = ۲۱ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی
سلطان احمدشاه رسماً به تخت نشست و چراغان مفصلی شد .
یکشنبه ۷ رجب ۱۳۲۷ قمری = ۷ اسد ۱۲۸۸ شمسی = ۲۵ ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی
نفاق کلی درمیان روسای مجاهدین هست و بلکه بدگوئی از سپهدار هم میکنند و رفته رفته خوف مستبدین هم کم شده و مشغول فساد شده اند .

دنباله دارد

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

سخن پیر

چون گلوگاه نای و سینه چنگ

چیست این خانه؟ یک بدست و دویی

داشت لقمان یکی کریچه تنگ

بوالفضولی سؤال کرد از وی

با دم سرد و چشم گریان پیر

گفت : هذا لمن يموت کثیر

حکیم سنائی غزنوی قرن ششم